

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ЧИННИКА В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

КЛУНКО Н. С.

кандидат економічних наук

Харків

Структурні зрушення, що характерні для економік країн під впливом процесу глобалізації, спричиняють пошук механізмів та інструментів розбудови всіх сфер економічної діяльності, а особливо промисловості, щодо формування сучасного середовища з принципово новою господарською системою, де основним виробничим ресурсом стає інформація та знання, а роль вирішального чинника виробництва відіграють інновації.

Інноваційна діяльність в умовах переходу економіки України на прогресивний шлях розвитку набуває особливого значення. Охопивши різні аспекти ринкових відносин (виробничі, підприємницькі, соціальні, науково-технічні та маркетингові), інноваційний процес сприяє зростанню промислового виробництва, дає змогу підвищувати продуктивність праці, залучати до виробничої сфери нові резерви. Для української промисловості важливим елементом переходу на інноваційний шлях розвитку є збалансування інтересів інноваційного бізнесу і виробничо-технологічних можливостей підприємств.

Проблемі організації інноваційної діяльності в різних галузях економіки присвячені дослідження С. Д. Ільєнкової, А. В. Гриньова, Н. І. Чухрай, Р. А. Фатхутдінова та ін [1 – 5].

Дослідники доводять, що вибір ефективної стратегії є запорукою успіху інноваційної діяльності. Фірма може опинитися у кризовому становищі, якщо не зуміє передбачити обставини, які змінюються, і відреагувати на них вчасно.

У науковій літературі існують різні визначення сутності поняття інновацій. Інновація може трактуватися як «інноваційна діяльність», «інноваційний менеджмент», «інноваційний процес», «інноваційне рішення» чи просто «інновація», проте є дві точки зору щодо визначення сутності інновацій: в першому випадку нововведення вважається результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, у другому – процесом введення нових виробів, елементів, підходів, принципів замість діючих [6, с. 52].

Термін «інновації» походить від англійського слова *innovation*, що означає нововведення, новинку, введення новацій. Однак слід розрізняти терміни «новація» та «інновація». Під новацією розуміють новий порядок, новий або удосконалений процес, новий метод, нову продукцію або технологію. Так, Р. А. Фатхутдінов дає таке визначення новацій: оформлений результат фундаментальних, прикладних досліджень, розробок або експериментальних робіт у будь-якій сфері діяльності, який супроводжується підвищенням її ефективності [4]. Новації постають як відкриття, винаходи, результати маркетингових досліджень тощо. Основне завдання новатора – впровадити новацію у виробництво або сферу споживання, інші сфери діяльності, тобто перетворити новацію в форму інновації.

Інновація у фармацевтичній промисловості може бути визначена як техніко-технологічний прогрес, який веде до створення абсолютно нового продукту або зниження витрат на виробництво і збільшення терапевтичної цінності існуючих продуктів.

Після дослідження визначень інновацій, проте, на наш погляд, доцільно розглянути особливості інновацій на фармацевтичному ринку.

Інновації можуть бути створені у формі продукту або процесу, хоча чіткої межі між ними немає. Продуктові інновації, засновані на використанні нових хімічних речовин, часто вимагають відповідних технологічних процесів. Тому і нові препарати, і нові технології та процеси зазвичай виникають паралельно.

Створення об'єктів інновацій у фармацевтичній галузі має істотні відмінності порівняно з іншими галузями: багатостадійність інноваційного процесу, наявність таких специфічних етапів, як біофармацевтичні, доклінічні, клінічні дослідження; значна тривалість і висока вартість розробок оригінальних лікарських засобів (ЛЗ); відносно коротка тривалість життєвого циклу більшості ЛЗ; необхідність забезпечення доступних цін на них; жорстка конкуренція як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках з могутніми фармацевтичними корпораціями, які здійснюють масштабну інноваційну діяльність.

Інновації в фармакології можуть мати втілення у конкретних препаратах одразу ж після закінчення процесу розробки, або ж набути значення фундаментального дослідження і бути реалізованим лише у віддаленій перспективі. Незважаючи на економічність прикладних

розробок, інновації довгострокового періоду в сфері фундаментальних досліджень можуть мати більш широке поле застосування і відповідної фінансової вигоди. З огляду на це, досить часто можна спостерігати так званий «революційний цикл», тобто хвилеподібні впровадження результатів фундаментальних розробок.

У нещодавній доповіді Evaluate Pharma (World Preview 2016) відмічено, що за період 2002 – 2008 рр. витрати на дослідження та розробки у фармацевтичній промисловості постійно зростали. 2009 рік став переломним, оскільки спостерігалось 1% зниження рівня таких витрат до 124,5 млрд дол. США. Прогноз на наступні 7 років не є надто оптимістичним і зводиться до того, що витрати на дослідження та розробки будуть поступово зростати, хоча й значно нижчими темпами, ніж це було раніше (рис. 1).

Сьогодні український інноваційний сектор фармагалузі втрачає конкурентоспроможність. Причини цього такі: недостатнє фінансування дослідницької і освітньої діяльності, державні заходи щодо заборони підвищення витрат на охорону здоров'я, тривала окупність інновацій. Також недооцінка багатьма керівниками значення необхідності захисту інтелектуальної власності, відсутність достатньої кількості кваліфікованих фахівців, обізнаних на питаннях захисту й управління інтелектуальною власністю в фармацевтичній галузі перешкоджає впровадженню сучасних механізмів управління інтелектуальним капіталом на фармацевтичних підприємствах [9].

Разом із тим, серед обов'язкових властивостей фармацевтичних інновацій необхідними є: безпечність, соціальна цінність, пріоритетність, універсальність, науково-

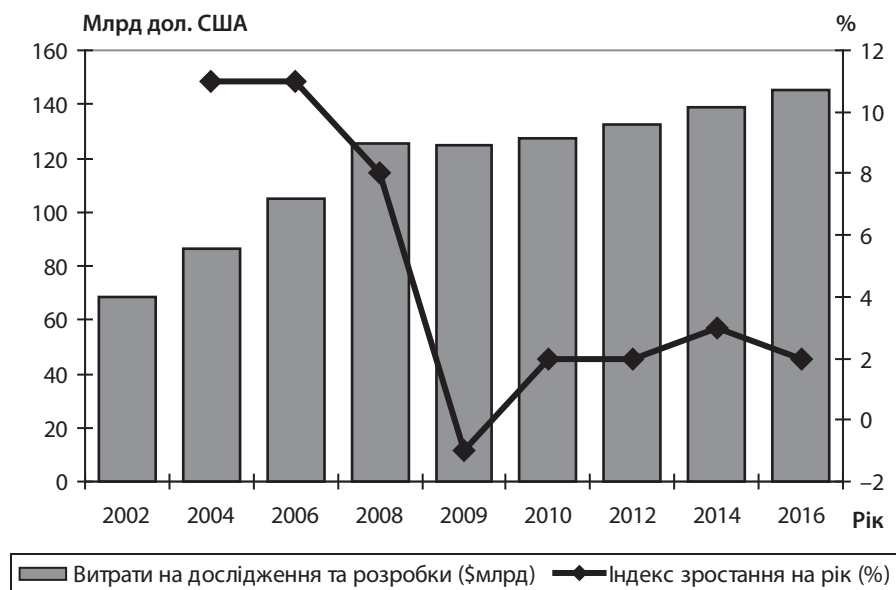

Рис. 1. Динаміка світових витрат на дослідження та розробки у фармацевтичній промисловості

Джерело: [7].

Що стосується гігантів фармацевтичного ринку, які здійснюють найбільші вкладення в інноваційні процеси та препарати, прогноз демонструє змішаність стратегій. Швейцарські компанії Roche та Novartis будуть нарощувати розміри вкладів, натомість один з лідерів ринку Pfizer розміри витрат поступово знижуватиме (табл. 1).

У процесі розробки, випуску, просування на ринок та безпосередній збут нових препаратів, частка на дослідження є досить значною (табл. 2).

Український фармацевтичний ринок також має свої особливості, зокрема:

- ✦ багатостадійність;
- ✦ наявність специфічних етапів (біофармацевтичні, доклінічні, клінічні дослідження);
- ✦ значна тривалість і висока вартість інноваційних розробок;
- ✦ тривалий інвестиційний лаг;
- ✦ відносно коротка тривалість життєвого циклу більшості лікарських засобів;
- ✦ необхідність забезпечення доступних цін на лікарські засоби для споживачів.

технічна новизна, технологічність, ефективність (економічна, соціальна, екологічна, інформаційна) тощо.

Усі ці передумови змушують вітчизняних виробників вживати заходів з підвищення ефективності виробництва та оптимізації структури витрат, що можливо лише за умов інноваційного розвитку фармацевтичних підприємств за рахунок власних ресурсів підприємств, накопиченого ними ресурсного та людського капіталу.

Згідно з інформацією, викладеною в загальних положеннях Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, розмір інвестицій, які вкладаються у вітчизняну науку, дуже незначний (нижче 1% валового внутрішнього продукту), що об'єктивно лишає її можливості реалізувати свою функцію ефективного наукового забезпечення інноваційного розвитку економіки, для чого потрібно було б мати наукоємність валового внутрішнього продукту вище 1,7%. Тим часом проблема інноваційного розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі, яка у світі є найбільш наукоємною і прибутковою галуззю економіки, є також актуальною. Проте нехтування розвитком української

Витрати на дослідження та розробки світових компаній-лідерів фармацевтичного ринку

Назва компанії	Витрати на дослідження та розробки (млрд дол. США)	Витрати на дослідження та розробки у відсотках до обсягів продажів				
		2009	2016 (прогноз)	Відсоткове зростання (за період 2009 – 2016 рр.)	2009	2016 (прогноз)
Novartis	7,3	10,0	+4,6%	19,6	21,7	+2,1%
Roche	8,2	9,4	+2,0%	22,8	21,5	-1,4%
Merck & Co (Schering-Plough)*	8,6	8,8	+0,4%	20,6	19,0	-1,6%
Pfizer (Wyeth)*	9,9	8,4	-2,3%	17,8	17,8	+0,0%
GlaxoSmithKline	5,9	7,4	+3,3%	16,3	19,2	+2,9%
Johnson & Johnson	4,6	6,0	+4,0%	21,6	24,3	+2,7%
Sanofi-Aventis	6,4	5,9	-1,0%	16,7	15,2	-1,4%
Eli Lilly	4,2	5,4	+3,7%	21,3	31,8	+10,4%
AstraZeneca	4,3	4,6	+0,7%	13,7	20,6	+6,9%
Takeda	3,3	3,7	+1,5%	26,4	30,2	+3,8%

Таблиця 2

Приблизна структура витрат на випуск нового препарату

Приблизна частка в структурі загальних витрат	Напрями витрат
20 – 40%	Дослідження, розробки, ліцензування
15 – 30%	Виробництво
5 – 15%	Технічні та адміністративні витрати
20 – 30%	Маркетинг та збут
20 – 35%	Інші

Джерело: [8].

фармацевтичної науки (її фінансування за останні 10 років зменшилось на 46% у порівняльних цінах) призвело

до того, що вітчизняна фармацевтична галузь фактично повністю перейшла на виробництво дженериків — повторення застарілих і тому неконкурентних лікарських засобів. Ринок фармпрепаратів в Україні заповнила надзвичайно дорога продукція зарубіжних фірм, що є недоступною значній частині населення. Це має вкрай негативні соціальні наслідки і є причиною величезних економічних втрат: фактично населення України вимушене інвестувати в зарубіжну фармацевтичну науку для підтримання її конкурентоздатності більше коштів, ніж вкладається в усю вітчизняну науку.

У 2010 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися 1462 підприємства, або 13,8% загальної кількості досліджених промислових підприємств проти 1411 і 12,8% у 2009 р.

Зменшилася порівняно з 2000 роком і кількість підприємств, що впроваджували інновації (рис. 2).

Рис. 2. Кількість підприємств, що впроваджували інновації, та питома вага їх у загальній кількості промислових підприємств (2000 – 2010 рр.)

Джерело: [10]

За дослідженнями фахівців, на фармацевтичному ринку в структурі інноваційних витрат основним джерелом фінансування інноваційної діяльності на фармацевтичних підприємствах (майже 90%) є власні кошти. Саме тому стає питання щодо залучення інших шляхів фінансування інноваційної діяльності у фармацевтичній промисловості [11].

За інформацією Держкомстату, зміцненню інноваційної діяльності у країні в цілому перешкоджають, перш за все, вартісні фактори, а саме – нестача власних коштів (80,1%), великі витрати на нововведення (55,5%), недостатня фінансова підтримка держави (53,7%), високий економічний ризик (41%), тривалий термін окупності нововведень (38,7%), відсутність коштів у замовників (33,3%), недосконалість законодавчої бази (40,4%), відсутність попиту на продукцію (16%), кваліфікованого персоналу (20%), можливість кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями (19,7%), брак інформації про ринки збуту (17,4%) і про нові технології (17,3%), а також 15,5% підприємств зазначили про свою несприятливість до нововведень [10].

ВИСНОВКИ

Роль інноваційної діяльності як вирішального фактора підвищення ефективності виробництва, забезпечення стабільного економічного зростання постійно збільшується, і в сучасних умовах для промислових підприємств є пріоритетним напрямком. В умовах зростаючої зовнішньої і внутрішньої конкуренції інновації, зокрема, нові ідеї та продукти, прогресивні технології та організаційні рішення значною мірою визначають успіх підприємницької діяльності, забезпечують виживаність і фінансову стабілізацію підприємств. Світовий ринок лікарських засобів для потреб охорони здоров'я та ветеринарії оцінюється нині у 850 млрд дол. США. Ця галузь є капіталомісткою, наукоємною та потребує великої кількості висококваліфікованих кадрів і, крім того, стимулює розвиток багатьох суміжних індустрій. У цьому розумінні розгляд питань щодо аналізу тенден-

цій інноваційного розвитку фармацевтичної промисловості набуває особливого змісту. ■

ЛІТЕРАТУРА

- 1. Гриньов А. В.** Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / Гриньов А. В. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 304 с.
- 2. Ильенкова С. Д.** Инновационный менеджмент: Учеб. для вузов / С. Д. Ильенкова. – М. : Банки и биржи: ЮНИТИ, 1997. – 327 с.
- 3. Йохна М. А.** Економіка й організація інноваційної діяльності / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
- 4. Фатхутдинов Р. А.** Инновационный менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – СПб. : Питер, 2002. – 400 с. (С. 45).
- 5. Чухрай Н. І.** Формування інноваційного потенціалу підприємства: маркетингове та логістичне забезпечення / Н. І. Чухрай. – Львів : Львівська політехніка, 2002. – 314 с.
- 6. Шилов К. В.** Классификация инноваций / Шилов К. В. // Инновации в образовании. – 2007. – № 3. – С. 52 – 58.
- 7. Pharma industry cutting its R&D cloth to more sustainable levels July 07, 2010** [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.evaluatepharma.com>
- 8. Oliver Gassmann, Gerrit Reepmeyer, Maximilian von Zedtwitz.** Leading Pharmaceutical Innovation: Trends and Drivers for Growth in the Pharmaceutical Industry, 2008. – 186 p.
- 9.** Управління інтелектуальною власністю як основа інноваційного розвитку фармацевтичних підприємств [Текст] / О. В. Посилкіна, О. В. Літвінова // Вестник Национального технического университета «ХПИ» : сб. науч. тр. : темат. вып. / Харьковский политехнический ин-т, нац. техн. ун-т. – Х. : НТУ «ХПИ», 2010. – Вып. 6 : Технический прогресс и эффективность производства. – С. 152 – 156.
- 10.** Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 11. Соболева Т. О.** Управління формуванням та реалізацією інноваційного потенціалу підприємства (за матеріалами фармацевтичних підприємств) / Соболева Т. О. : Автореф. дис. ... канд. екон. наук, 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами», 20 с.